

A *Fregoli* családnévből származó szavak a magyar nyelvben

1. Közismert, hogy a 20. század elején sikeres „átváltozóművészi” pályát befutó olasz Leopoldo Fregoli családnéve különböző alakokban és jelentésekben több nyelvbe is átkerült, mind tulajdonnévi, mind köznévi funkcióban. A magyarba bekerült esetek (olykor bővebb magyarázattal) több szótárunkban is megtalálhatók, sőt: született a név magyar vonatkozásairól néhány részletesebb elemzés is (olasz nyelven: BENEDEK 1978: 150; FÁBIÁN 2001: 61–65, 2015: 118–119, 2019). Ebben a tanulmányban a családnév magyar továbbéléséről adunk részletes áttekintést, és igyekszünk megállapításainkat a korabeli sajtóból nyert adatokkal is alátámasztani.

E név esetében az elemzés lehetőségei és nehézségei különösen szoros összefüggésben állnak a *Fregoli* névnek a befogadó magyar nyelvben meglévő funkcionális és formai gazdagságával. Vizsgálatunkban először a transzonímia, másodjára pedig a deonímia kategóriájába tartozó eseteket vesszük számba. (Ilyen módszer alkalmazására előzményként és mintaként hivatkozható pl. CAFFARELLI 2013, 2017; a használt terminusokhoz l. BÖLCSKEI–FARKAS–SLÍZ szerk. 2017.)

Először tehát azokkal az esetekkel foglalkozunk, amelyekben a művész családnéve egy másik tulajdonnévi kategóriába vándorolt át, illetve jelzőként olyan szintagma része lett, amelyben megőrizte tulajdonnévi funkcióját (transzonímia, 3. pont). A második nagyobb részben a köznevesült alakokat vesszük sorra (melyek között szintén lehetnek képzett formák is), és itt is felsoroljuk a szókapcsolatokban megjelenő eseteket is, amelyekben a rendszerint metaforikus átvitel miatt a családnév már elvesztette tulajdonnévi funkcióját (deonímia, 4. pont).

Itt jegyezzük meg, hogy az internetes anyag- és adattgyűjtés a 2018 szeptemberre 2019 júniusa közötti periódusban zajlott. Helykimélés céljából az interneten elért és dátummal azonosított sajtóforrások URL-címét nem adjuk meg.

2. Leopoldo Fregoli (Róma, 1867. július 2. – Viareggio, 1936. november 26.) a 20. sz. első évtizedeiben volt világhírű színész és ún. „átváltozóművész” (angol megnevezése szerint: quick change artist). Briliáns karrierje¹ katonai szolgálata alatt kezdődött, amikor Maszavában (Eritrea) a tiszti klubban egymaga adott elő többszereplős jeleneteket. Rómába visszatérve kezdte azután tökéletesíteni azt a fajta előadóművészi ágat, ami világhírűvé tette: előre megírt (és zenével kísért)

¹ Életéről a Wikipedia hat nyelven ír, az olasz verzió (https://it.wikipedia.org/wiki/Leopoldo_Fregoli) több mint tíz, Fregoli életét leíró könyvről tud; ezek közül a Fregoli raccontato da Fregoli című (Rizzoli, Milano–Roma, 1936) önéletrajzi írást 2007-ben újra kiadták (Florence Art, Firenze). – Itt jegyezzük meg, hogy Szilágyi György író és humorista Komédia nagyban és kicsinyben című, a magyar cirkusz és varieté történetét tréfás színezettel is ecsetelő könyvében a Fregolira vonatkozó részeknél – talán szándékosan – olyan téves megjegyzések is szerepelnek, mint például a művész szíci-liai származása vagy a kertész foglalkozás megjelölése (Lapkiadó Vállalat, Budapest, 1985: 16–22).

kis történetekben minden szerepet ő játszott, időnként eltűnve a színpadi függöny mögött, ahol segítői gyorsan átöltöztették (akár nőnek is). Karrierje során számos hosszabb-rövidebb turnén járt a széles világban. Louis Lumière-rel (1897-ben Lyonban) történt találkozására után ötlötte ki a Fregoligraph intézményét: ezek a jeleneteinek a megfilmesített változatai voltak, melyeket rendszerint programja végén vetítettek le (és nyilván reklám céljára szolgáltak).² Karrierje csúcán (egy impresszárióváltás miatt) anyagi csődbe került, ezért tovább folytatta fellépéseit, egészen 1925-ig, amikor is végleg visszavonul viareggiói villájába.³

Ahogy az a korabeli újságokból (és egyéb forrásokból⁴) tudjuk, az immár világhírű előadóművész a magyar fővárosban is járt,⁵ mégpedig az 1900. december 1. – 1901. január 31. közötti időszakban, és a Somossy Orfeumban lépett fel. Programján nyolc különböző darab⁶ szerepelt (zárójelben az olasz cím és a szerepek száma áll): *Relampago a gyorspincér / villámpincér* (*Relampago*⁷ o *Il cameriere lampo*, 7 szerep); *A méh* (*L'Ape*, 8 szerep); *A Becsületesség* (*L'Onestà*, 9 szerep); *9 óra 23 perc* (? , 9 szerep); *Az Eldorádó* (*Eldorado*); *Chameleon* (*Il Camaleonte*, 5 szerep); *A sorrentói [sic!] leánynevelő intézetben* (*Le educande di Sorrento*, 2 szerep); *Mimi* (*Mimi*, 6 szerep).

² Ez egy 4 x 3 méteres, színes lámpákkal keretezett vetítőernyő volt, amelynek Fregoli adta a *Fregoligraph* nevet. (Dizionario Biografico degli Italiani. Treccani. 50. kötet. 1998: 37, [http://www.treccani.it/enciclopedia/leopoldo-fregoli_\(Dizionario-Biografico\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/leopoldo-fregoli_(Dizionario-Biografico))). L. még ehhez: COLAGRECO, LUIGI, Verso la multimedialità? Gli spettacoli di Leopoldo Fregoli fra teatro e cinema, <http://www.trax.it/olivieropdp/ateatro2002/fregoli.htm>.)

³ Haláláról Fregoli halálában is becsapta a közönséget címmel adott hírt a Prágai Magyar Hírlap (1936. dec. 2.). Sírja ma a római Verano temetőben van. – A Kis Újság (1936. nov. 29.) összetéveszti Girolamo Tatullival (hibásan írva a vezetéknevét: *Tattuli*), aki *Frizzo Fregoli* néven a Fregoli-utánczók népes sorába tartozott (l. még később).

⁴ Ilyen például Jon Letamendi és Jean-Claude Seguin Vergara írása a turnék időpontjának aprólékos felsorolásával (https://www.grimh.org/index.php?option=com_content&view=article&layout=edit&id=1159&lang=fr). Mint látni fogjuk, Fregoli budapesti tartózkodásának dátuma döntő fontosságú bizonyos, a magyar jelentések motivációjának feltárásával kapcsolatos információk helyzetételében.

⁵ Ezt a rövid budapesti látogatást csak néhány forrás említi meg.

⁶ Forrásaink a Pesti Hírlap és a Budapesti Hírlap voltak: ezekben (és más) a napilapokban Fregoli budapesti tartózkodása alatt naponta voltak reklámok.

⁷ A *relampago* szó jelentése spanyolul: 'villám', és talán a spanyol nyelvterület (ahol Fregoli gyakran járt) nézőinek a kedvéért ez a szereplő neve. A *villámpincér* szó tükörfordítás – a magyar közönségnek.

3. Transzonímia

3.1. Tulajdonnévből tulajdonnév. Fregoli népszerűségének egyik első nyelvi vonatkozású következménye az volt, hogy családnevét néhányan álnévnek választották. 1901-ben jelent meg például az a 27 oldalas, a hasbeszélés művészetéről szóló, Gerő I. Imre által kiadott könyvecske, melynek szerzője egy állítólagos *Fregoly*¹³ (tehát a „magyaros” -y végződéssel). Két évtizeddel később a Színházi Világ című lap humoros rovatát jegyezte a szerző *Fregoli* álnévvel.¹⁴ Úgy tűnik, még ma is eszébe juthat valakinek e név álnévként való használata: a Facebookon találtunk ugyanis egy bizonyos *Madame Fregoli*-t.¹⁵ – Itt említhetjük még meg, hogy Molière *Le Médecin volant* (1645) című, tartalmilag szerepcserén, megtévesztésen alapuló egyfelvonásosát Réz Ádám a 20. sz. közepén *Doktor Fregoli* címmel magyarította;¹⁶ (a darab olykor *Fregoli doktor* névsorrendű címmel is feltűnik magyar forrásokban¹⁷). Egy korábbi, 1884-ben megjelent másik magyar fordítás (Toldy László munkája) még – a „szó szerinti” – *A repülő orvos* címet viselte.¹⁸

A *Fregoli* név – ennek egyik lehetséges női változatával együtt – már egy a 20. század elején játszott színházi darab címében is felbukkant: az *Egy borbély család kalandjai vagy Fregoli és Fregolina* című, négy felvonásos „énekes bohózat” ősbemutatója 1903. szept. 3-án volt a Városligeti Színkörben.¹⁹ Szerzője Déry Miklós²⁰ (társszerző: Koller Béla), a zenét Daniello Cipoleoni (sic!, ALPÁR 1991: 102) szerezte.

A *Fregoli* név nőt jelölő variánsai (*Fregolina*, *Fregolia*) tehát már a művész aktív pályafutása alatt megjelentek, és személynévként vagy más típusú tulajdonnevekként is használatosak lettek. A „női Fregolik” sorában szerepelt a híres Fedák Sári már 1901-ben, *Fregolina* néven.²¹ 1906 tavaszán a magyar újságok reklámozták az alig 8 éves olasz Tina Parri turnéját, aki szintén *Fregolina* álnéven lett híres.²² A (*Miss*) *Fregolia* művésznév 1911-ben és 1918-ban²³ is felbukkant a magyar újságokban, sőt (talán már egy másik személyre vonatkoztatva?) még 1933-ban is, ezúttal magyar utónévvel párosítva (*Fregolia Ica*²⁴). 1915-ből találunk adatokat (elsősorban szegedi és pápai napilapokban) a *Miss Sheba (the Lady)*

¹³ A hasbeszélés művészete. Utasítások a hasbeszélés mesterségének gyors elsajátítására és állathangok utánzására (Gerő I. Imre, Budapest, 1901).

¹⁴ Színházi Világ 1921. máj. 7.

¹⁵ Alias Kurucz Adrienn (<https://en-gb.facebook.com/madamefregoli>, 2019. febr. 25-én megtekintve).

¹⁶ Magyar Helikon Kiadó, Budapest, 1965: 21–36.

¹⁷ Mégpedig elsősorban egy 2017-es debreceni előadás kapcsán, egyúttal – tévesen – Réz Pálnak tulajdonítva a magyar fordítást. (l. pl. <http://deszinhaz.hu/fregoli-a-padon>).

¹⁸ Athenaeum, Budapest, 1884. (l. Gragger Róbert, Molière első nyomai a magyar irodalomban. Irodalomtörténet 19. 1909: 324).

¹⁹ A darab tartalma le van írva a Magyar Színpad c. lapban (1903. szept. 27: 4).

²⁰ A név *Déri* változatban is előfordult.

²¹ Budapest Hírlap 1901. márc. 10.

²² Úgy tűnik (l. Magyar Színpad 1906. máj. 21: 3), hogy magyarországi fellépésére végül nem került sor.

²³ Fellépett például a Fővárosi Orfeumban (Fővárosi Hírlap 1918. aug. 28., szept. 11.) és Debrecenben a Vígszínházban (1918. dec. 6., 7.).

²⁴ Valószínűleg egy magyar művésznő álneve lehetett. (Délmagyarország 1933. okt. 5: 7).

Fregoli művésznévre; 1925-ből való²⁵ a *Hella*²⁶ *Fregolia* művésznév (viselőjéről a „hasbeszélés művészeként” szólnak).

A női *Fregolia* és *Fregolina* névváltozatok felbukkantak a magyarban további tulajdonnévi funkciókban is, mégpedig elsősorban mint márkanevek. A *Fregolia* nevet adták például a harmincas években egy akkor egy budapesti társaság által gyártott, 80 x 60 cm méretű, összecusukható lemezkádnak.²⁷ Az egyik online piactéri oldalon fellelt,²⁸ a kádról készült fényképen jól látszik a márkanév (*Fregolia*) és a gyártó neve, címe is. Ezt azért fontos megjegyezni, mert korabeli sajtóorgánumokban e tárgy jelölésére más név (*Fregolina*²⁹) is feltűnt.³⁰

2. ábra

Fregolia összecusukható fürdőkád

²⁵ Nyírvidék 1925. márc. 4: 6.

²⁶ Német vagy északi név.

²⁷ Az Est c. újságban közreadott (1930. jún. 6: 9) reklámot rajzzal is illusztrálták (egy hölgy fürdik a fürdőkádban).

²⁸ A feliraton ez olvasható: „FREGOLIA összecusukható fürdőkád MAKART Budapest VI. Lovag út 19 Magyar Királyi Szabadalom” (a fürdőkádat 2019 márciusában kínálták 12 000 Ft-ért; <https://www.vatera.hu/antik-fregolia-osszecusukhato-furdokad-ritkasag-2651372828.html>).

²⁹ Itt a Lovag utca 21. van címként megadva (Budapesti Hírlap 1930. okt. 4: 13).

³⁰ Címként itt is a Lovag utca 19. van megadva (Eger 1930. jún. 22: 4), ami megegyezik a korabeli budapesti telefonkönyv 1939-es előfizetőinek névsorában fellelhető címmel.

A *Fregolina* márkanévre találtunk (szintén rövid életű) adatot a második világháború utáni időszakból is: egy színét változtató fülklipszet is így neveztek.³¹

Szintén transzonímiáról van szó a *Fregoli* lónév esetében. Már a 20. sz. elején (1903) így nevezte el egyik lovát Liptay Béla.³² A húszas-harmincas években Budapesten versenyző, szintén *Fregoli* nevű ló már valószínűleg egy másik paripa.³³

A tulajdonnévi használatok között megemlítjük, hogy címekben is felbukkan a *Fregoli* tulajdonnév. Az időben az első ilyen jellegű használatot 1901-ből leltük fel, amikor is *Fregoli-induló* volt a magyar megfelelője az amerikai J. P. Sousa Stars and stripes (forever) című indulójának³⁴ (a magyar cím motivációját egyelőre nem tudtuk megfejteni). Később (1917–1919 között) használták a nevet a Fidibusz című szatirikus-irodalmi újság „fedőcímeiként” is.³⁵ A kilencvenes években azután a TOP TV egyik műsorának volt a címe *Fregoli – Klipek*.³⁶ 2005-ben pedig felbukkant a Lakáskultúra című magazin időszakos mellékletének címeiként is.

3.2. Tulajdonnevet tartalmazó szintagmák. Áttérünk a *Fregoli* családnevet tartalmazó olyan szintagmák tárgyalására, amelyben az olasz művész családneve

³¹ Az eladó: Somló József, Budapest, Andrásy út 27. (Haladás 1948. szept. 2: 2).

³² A ló elnevezéséről a Vadász és verseny-lap számolt be (1903. szept. 11: 549, 1906. aug. 17: 485).

³³ 8 órai újság (1932. ápr. 9.) és további hírek az MTI-től.

³⁴ Ez az adat zenei antikváriumok honlapjairól, illetve napilapokból került látóterünkbe (pl. https://library.hungaricana.hu/hu/view/Zalamegye_1901_1/?pg=105&layout=s). Használatos volt a *Fregoli-Marsch* cím is. – 1908. máj. 12-i adat a debreceni Városi Színház plakátjáról: a Narancsvirág című darab betétdalaként a *Fregoli-indulót* „füttyöli Fisch Lajosné urnő”.

³⁵ Ebben a két évben a Fidibusz (melyet 1917–1927 között adtak ki) ezen a néven nem volt árusítható nyilvános helyeken (csak az előfizetőknek maradt meg az eredeti címen a lap), és helyettesítő névnek a *Fregoli* címet választották. (L ehhez: LAKATOS 1979: 153; NAGY é. n.; SEREG 2012: 555.)

³⁶ A TOP TV 1995–1996 között működött, zenei műsorokat sugárzott. (https://hu.wikipedia.org/wiki/Top_TV).

megőrizte tulajdonnévi szerepét. Ennek a típusnak az esetében felmerül a nagybetűs vagy kisbetűs írásmód, illetve az egybeírás vagy különírás kérdése is: megállapítható, hogy sok az ingadozás, így a tulajdonnévi vagy a köznévi státus eldöntése is sokszor nehéz. (Példák e két eset kereszteződésére, illetve „végpontjaira”: *Fregoli szerep* és *fregoliszerep*.³⁷) Ehhez az alcsoporthoz elsősorban a nagybetűs személynevet tartalmazó szintagmák sorolhatók, melyek között vannak márkanevek, intézménynevek, egy verseny (játék?) és egy betegség neve is.

Márkanév részeként az olasz családnév a múlt század harmincas-negyvenes éveiben bukkant fel (1933, 1934: *Fregolin fürdőkádpaszta* és 1943: *Fregoli befőzőpor*).³⁸

Az ezt a nevet viselő intézmények sorába elsősorban (ma már nem működő) budapesti kávéházak, bisztrók, boltok tartoztak, mind még a művész aktív időszakában (pl. a *Fregoli kávéház* 1907-ben Pesten a Kis-stáció u. 5. sz. alatt volt, tulajdonosa: Neuvelt Gyula), mind az utóbbi évtizedekben (a *Fregoli kávézó* Budán a Karinthy Frigyes út 13. sz. alatt volt; a *Fregoli Shop* pedig lakberendezési üzlet volt a 2009–2013 közötti időszakban Budapest belvárosában, a Bástya u. 12. alatt).³⁹ – A *Fregoli színészegylet* nevű társulatot három színész alapította meg 2005-ben;⁴⁰ talán ugyanarról az intézményről van szó, amely 2015 augusztusában Nagyváradon lépett fel (az utóbbiról szóló hírekben ugyanis a *Fregoli Színház* elnevezés áll⁴¹). – Békés városában működött a *Fregoli társastáncklub*, ennek neve ma már *Fregolina társastánc klub*.⁴²

Néhány évvel *Fregoli* magyarországi fellépése után a budapesti Polo Club versenyszámai közé iktatta a *Fregoli-verseny* nevű játékot. A leírás szerint a verseny így zajlott: „A *Fregoli* versenyben nyolcz úr vett részt. A pályázók egy-egy bábut kaptak, a melyekkel a hölgyekhez kellett lovagolniok, a kik átöltöztették a babákat. Egy pózna megkerülése után a csapatnak ismét a juryhez kellett galoppoznia a ki elsőnek ért oda s rendben átadta a babát, kapta a tiszteletdíjat.”⁴³ Amint látjuk, inkább társasjátékról, mint valódi lovasversenyről van tehát itt szó, így nem is véletlen, hogy a „verseny” – nevével együtt – igen gyorsan a feledés homályába merült.

³⁷ Egy 2019. febr. 13-án lefuttatott Google-keresés eredménye ez lett: *fregoliszerep* 84 találat; *Fregoli szerep*, *fregoli szerep* és „*fregoli*” *szerep* (együtt) 7 találat.

³⁸ Adatok a *Festék* közlöny c. újság 1933. és 1934. évi számaiban; reklám a *Pesti Hírlapban* (1943. júl. 11: 8).

³⁹ Források: Budapesti Czim- és lakásjegyzék 1908: 852; internetes információs oldalak (<https://www.nyitvatartas24.hu/uzlet/Budapest-FREGOLI%2520K%25C3%2581V%25C3%2589Z%25C3%2593%2520Moka%2520International%2520Kft.-568165A.html>; <http://visitbudapest.travel/local-secrets/fregoli>).

⁴⁰ Az alapítók: Hajdú Steve, Magyar Attila és Szakács Tibor. Az egyesület vándortársulatként működik, programjukon elsősorban magyar népszínművek szerepelnek.

⁴¹ Híradás az eseményről a nagyvárad Reggeli Újságban (amely 2018. febr. végéig jelent meg).

⁴² Az erről szóló híreket l. a Békési Újság 2009–2010-es számaiban.

⁴³ A játékról a *Vadász- és Versenylap* (1903. ápr.–máj.) és a *Vasárnapi újság* (1903. máj. 31: 356) számaiban találtunk híradást és leírást: ezekben a játék neve előfordul *Fregoli verseny*, *Fregoli-verseny*, *fregoli-verseny* írásmódokban is. Az idézet szintén a *Vadász- és versenylapból* származik (1903. máj. 8: 242).

E csoportban utolsóként megemlíthetjük még a több nyelvben is jelen lévő (ol. *sindrome di Fregoli* vagy *fregolismo*, ang. *Fregoli delusion*, ném. *Fregoli-Syndrom*) pszichés betegség nevét: *Fregoli-szindróma*, *Fregoli-téveszme*.⁴⁴ Előbbi címmel alkotott színpadi művet Réti Anna (a darab bemutatója Budapesten a Trafó Színházban 2009. szept. 8-án volt⁴⁵).

4. Köznevesülés (deonímia). A köznevesülés eseteire rátérve megemlítjük, hogy *Fregoli*, *fregoli* címszó megjelent már a 20. sz. elején néhány szótárunkban, mégpedig KELEMEN idegen szavak szótárában 1917-ben (még nagy kezdőbetűvel és „ol. átváltozóművész” ekvivalenssel), továbbá ECKHARDT 1935-ös magyar–francia szótárában a következő jelentésekben: „1. (*konyh*) séchoir *m* (de plafond) mobile; 2. (*átváltozó művész*) homme à transformations”. Az előbbi két szakirodalmi forrásra hivatkozó EtSz.-ben szintén két aljelentésben szerepel: „1. ’bámulatos gyorsasággal külsejét változtató művész’ [...] 2. ’konyhában, mosókonyhában kifüggeszhető ruhaszárító készülék.’” Az is megjegyzendő, hogy ebben a fontos alpműben a szó (CAFFARELLI–MARCATO 2008 alapján: tévesen) összefüggésbe van hozva az „ol. *fregola* ’das Laichen der Fische, ívás’” szóval.⁴⁶ Történeti és szinkrón szótárainkban a későbbi korokban is rendre szerepel.⁴⁷ Ezek az adatok mutatják a szónak a magyarban meglévő vitalitását, ami valószínűleg a *fregoli* szóval jelölt háztartási kiegészítő eszköz népszerűségével és elterjedtségével áll kapcsolatban.

Mint Magyarországon ismeretes, egy a plafon alá felhúzható szárítóalkalmatosságról van szó, ami feltalálása (azaz a 20. sz. eleje) óta eleinte szinte nélkülözhetetlen, de máig használatos (mert igen praktikus) berendezési tárgya lett a (nagy)városi lakásoknak.⁴⁸ Első megjelenésekor a *fregoli* fő alkotóelemei a fa-

⁴⁴ Az angol Wikipédia leírása szerint: „The Fregoli delusion is a rare disorder in which a person holds a delusional belief that different people are in fact a single person who changes appearance or is in disguise.” Első leírói 1927-ben P. Courbon és G. Fail voltak (https://en.wikipedia.org/wiki/Fregoli_delusion).

⁴⁵ Alcíme: „avagy nem a ruha teszi az embert”. Kritikák a műről és az előadásokról számos helyen található az interneten. Az előadást létrehozó stáb munkájában részt vett az olasz Claudio Stellato is.

⁴⁶ CAFFARELLI–MARCATO családnévszótárában (2008) a *Fregoli* családnév kapcsán többféle lehetséges eredet is szerepel (de az EtSz.-ben álló nincs közöttük): lehet ragadványnév az ol. *frégola* ’briciolo, minuzzolo’ [m. ’morzsa’] jelentésű szóból; Calabriában a *frégula* ’ferula’ [m. ’pálca, sín, pásztorbot’] szó állhat mögötte, illetve lehetséges még egy (a *Federigo* alakból származó) *Frego* névtől továbbképzése is.

⁴⁷ EtSz.; TESz.; EWUng.; ÉKsz.²; BAKOS 2005; TÓTFALUSI 2005; TOLCSVAI NAGY 2007; ESz.; ÉrtSz.+; FÁBIÁN–SZABÓ 2010; KISS 2012. Megemlítjük, hogy HERCZEG GYULA kétkötetes olasz–magyar nagyszótárában (HERCZEG 1978) még szerepel a (*szính* minősítésű), *fregolismo* gyors díszletcserélés” ekvivalencia, amely azonban már kimaradt a szótár későbbi, egykötetes változatából (HERCZEG–JUHÁSZ 2000). Az ellenkező irányú (tehát magyar–olasz) szótárak közül a szó szerepel KOLTAY–KASTNER 1981-ben két aljelentésben: 1. (*átváltozó művész*) trasformista, 2. (*szárító*) tenditoio (sic!); ugyanennek a szótárnak az egykötetes, későbbi változatában (KOLTAY–KASTNER–JUHÁSZ 2000) már csak a második aljelentés áll, továbbra is *tenditoio* ekvivalenssel – holott ez jelentősen ritkább alak, l. a világhálón – és megtoldva (az itt kevésbé értelmezhető) *saliscendi* szóval. A szó nem címszó FÖRIS 2002-ben.

⁴⁸ Népszerűségének (és szükségességének) egyik oka az is lehetett, hogy a nagy bérházakban a megszorodó lopások miatt a háziasszonyok, cselédek már nem a közös padlásterbe vitték szárítani

keret és a kifeszített spárgák voltak, mai változatánál a keret fém, és a spárgát felváltotta a műanyag zsinór. Rendszeres helye korábban a konyha volt⁴⁹ (ahol a konyhai tevékenységek során felmelegedett levegő meggyorsította a száradási folyamatot); mai helye inkább a fürdőszoba vagy valamilyen mellékhelyiség. (Az első fregolik tervképe látható a szabadalmi kérvényben.)

Bizonytalanság övezi ennek az elnevezésnek a történetét: azt, hogy hogyan lett éppen ennek az olasz átváltozóművésznek a családneve e (tipikusan csak magyar) szárító alkalmatosság neve. Talán a Bálint Marcell színházi rendező és író önéletrajzi írásában találunk a megfejtéshez vezető adatokat, szavait azonban fenntartásokkal kell kezelniük. Visszaemlékezéseiben (Bálint 1990: 16–17) az író azt állítja, hogy édesapja, Blau Jónás találta fel a felhúzzható ruhaszárítót.⁵⁰ A (világhálón is elérhető adatbázissal rendelkező) Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának dokumentumai között a kérelem – 1900. június 12-i dátummal – valóban regisztrálva van, de (a vágsellyei lakosként feltüntetett) Blau Jónás névén, a dokumentumban szereplő tárgy neve pedig *ruhaszárító*; 1901 márciusában azután Blau Jónásné Újítás ruhaszárítókon című kérelmet is beadott a hivatalba (tehát még ebben is a *ruhaszárító* elnevezés szerepel).⁵¹ Bálint Marcell visszaemlékezéseiben ezzel szemben az áll, hogy a találmány és neve az 1896-os Millenniumi Ünnepekhez köthető: ekkor ugyanis a Városligetben (az ekkor már négy gyermekes) Blau Jónás megnézte Marcello (sic!) Fregoli egyik fellépését, és ez inspirálta arra, hogy friss találmányát a *Fregoli* névre keresztelje, és „a Marcello nevet pedig számomra tartotta fenn” (Bálint 1990: 17).⁵² Összefoglalva a Bálint szövegében rejlő információkat: az író szerint tehát előbb történt meg a szárító feltalálása, ez körülbelül egybeesett Fregoli 1896-os budapesti fellépésével, s ennek hatására adta édesapja a *fregoli* nevet találmányának. Több ellentmondás is rejlik azonban ebben az elbeszélésben: számos forrásból rekonstruálhatóan⁵³ Fregoli 1895–96-ban nem járt Budapesten (ekkoriban ugyanis elsősorban Észak- és Dél-Amerikában turnézott); mint már említettük, Budapesten 1900. december 1.

a ruhákat (l. ehhez József Attila Mama c. versének híressé vált sorait), hanem ki-ki a saját lakásában próbálta ezt a mindennapi élethez szorosan hozzátartozó feladatot megoldani. L. ehhez: „A ruhákat a gyakori lopások miatt (padlás) a konyhában fregolin szárogatták” (TAKÁCS 2014: 176).

⁴⁹ Erre utaló megjegyzést találunk több nyelvészeti forrásban is (ECKHARDT 1935; EtSz.; KARINTHY 1947: 25).

⁵⁰ Valószínűleg Bálint önéletrajza nyomán született meg Szőke András (2000. febr. 3-i dátumú) blogírása (<http://www.webdesign.hu/merliner/napi/szinema00.html>).

⁵¹ <http://epub.hpo.hu/e-kutatas>; keresőszó: „Blau Jónásné”.

⁵² „Már ott a Városligetben elhatározta [...], hogy szabadalmaztatni fogja a ruhaszárítót és ennek FREGOLI nevet ad. Így is tett.” Saját nevéhez kapcsolódó megjegyzéséhez hozzá kell tennünk, hogy Bálint Marcell 1911-ben, tehát Leopoldo Fregoli – Bálint által feltételezett – látogatásához képes 15, a találmány beadásához képest 10 évvel később született.

⁵³ A világhálón elérhető számos forrás közül itt most csak kettőre hivatkozunk, a Wikipédia olasz, illetve német nyelvű, Fregoliról szóló oldalaira: „Tra il giugno 1895 e il febbraio 1896 fece una tournée in America Latina esibendosi in Argentina, Brasile e Uruguay, poi nel maggio del 1896 debutta negli Stati Uniti dove rimarrà in tournée per 6 mesi” [...]. 1896 májusában az Egyesült Államokban debütált, ahol még 6 hónapon át turnézott”]; „1896 führte sein Weg durch Spanien, Süd- und Nordamerika”.

és 1901. január 31. között lépett fel, ekkor azonban a szabadalmi kérvények (*ruhaszárító* néven) már kb. fél éve be voltak adva a kompetens hivatalban.

Szintén Bálint elbeszélése szerint a ruhaszárító szabadalmát édesapja később eladta egy Breslauer nevű asztalosnak,⁵⁴ aki belefogott a gyártásába, és sikeres termékké tette. Évekkel később (1922 szeptemberében) azután maga Breszlauer Izidor is bejegyzési kérelemmel fordult a szabadalmi hivatalhoz (tervezete a felhúzható ruhaszárító méretének az aktuális elhelyezési körülmények szerinti megváltoztathatóságára irányult): a *fregoli* elnevezés azonban ebben a dokumentumban sem szerepel.⁵⁵

Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy elterjedésével párhuzamosan a ruhaszárítót több néven is említették. A 20. sz. elejétől kezdve a korabeli napilapokban több hirdetést is találtunk (pl. magától Blau Jónástól,⁵⁶ de egy bizonyos Spiegel Józseftől is⁵⁷), amelyekben a *Fregolin ruhaszárító* elnevezés szerepel. Breszlauer később (1929-ben⁵⁸) kísérletet tett a *fregolia* név elterjesztésére is (mely még 1933-ban is felbukkant⁵⁹); mint láttuk, ez a névváltozat már korábban előfordult női tulajdonnévként, tehát lehetett „hívószó” funkciója is.

Az EtSz. vonatkozó szócikkének záró mondata még ez volt: „A *fregoli* ’ruhaszárító’ jelentése magyarázatra szorul”. A fellelt adatok és források valószínűleg sokat segítenek KARINTHY FERENC (olasz–magyar szakos) nyelvész és szépiró, illetve a TESz. és az EWUng. (egymással nem teljesen megegyező) magyarázatainak összesítmésében azt illetően, miért és hogyan válhatott a *Fregoli* tulajdonnév a magyarban ’ruhaszárító’ jelentésű köznévvé. Olasz jövevényszavaink című doktori értekezésében KARINTHY a *fregoli* szócikkben kognitív-metaforikus folyamatot tételez fel, melyben párhuzam van Fregoli ruhaváltoztatásai és a szárítón a ruhák szintén folyamatos változása között: „A [*fregoli*] szó ’ruhaszárító berendezés’ jelentése annak felismeréséből keletkezhetett, hogy a ruhaszárító készülék, hasonlóan az átváltozó művészhez, sokféle, sokszínű, állandóan változó ruhanevét hord.” (KARINTHY 1947: 25). E magyarázat szerint tehát köznevelési folyamatról van szó (a művész tulajdonnévből származik a ’ruhaszárító’ jelentésű köznév). A TESz. is említi a személynévből kiinduló metaforikus hátteret, ugyanakkor mégis inkább márkanevből származónak látja a *fregoli* ’ruhaszárító’ köz-

⁵⁴ Bálint így ír: „Édesapám nagyon kiskeresetű, pénztelen volt, ezért a Fregolit nem tudta legyártani. Így kevés pénzért eladta a készítési jogot, a név használatát egy Hunyadi téri Breslauer nevű asztalosnak. Ő ezen meggazdagodott. Így ebből családunknak csak 1-1 Fregoli-ruhaszárító, nekem pedig az utónevem jutott.” (Bálint 1990: 17.) – Bálint könyvéből (1990: 16) és a világhálón is elérhető adatokból kiderül, hogy Blau Jónás a triezsi illetőségű Generali Biztosító ügynöke lett, 1930 októberében halt meg (l. pl. Pesti Hírlap 1930. okt. 23.).

⁵⁵ Rajzzal is illusztrált adatlap (<http://epub.hpo.hu/e-kutatas>). A dokumentum címe: Ruhaszárító készülék.

⁵⁶ Rajzzal kísérve: Budapesti Hírlap 1901. jan. 29: 15.

⁵⁷ Spiegel József és fia, Budapest, Sajó u. 5/a. Az adatok forrása: budapesti telefonkönyvek az 1912–1943 évekből; 1929-től a lakcím: Egressy út 46.

⁵⁸ A budapesti távbeszélő-hálózat előfizetőinek névsora, 1929 májusa: „Breszlauer Izidor asztalos m., előszoba, konyha és mosókonyha berendezések raktára, Fregolia ruhaszárító készítő, VI. Hunyadi-tér 7. Tel. 960-80”.

⁵⁹ „Eladó [...] fregolia ruhaszárító” (Esztergom és vidéke 1934. okt. 25: 4).

nevet.⁶⁰ A TESz. szerzőinek felfogása szerint tehát első fázisban transzonímiáról (személynévből márkanév), második fázisban pedig köznevesülésről (márkanévből köznévvé) lehet szó. Az EWUng.-ban azután egy újabb – de véleményünk szerint a legkevésbé valószínű – magyarázat bukkan fel, és (megmagyarítva) ugyanez szerepel egyelőre a most készülő ÚESz.-ben is.⁶¹ – Felvetünk egy újabb motivációs lehetőséget is:⁶² mivel Fregoli színpadon lépett fel, talán lehetséges, hogy a függöny mögötti segítők az egyes megjelenések után levett ruhákat egy zsinórpadlás segítségével húzták fel a magasba, hogy minél gyorsabb lehessen a szerepek váltakozása. Akár a zsinórpadlás is lehetett tehát a ruhaszárító fregoli „előképe”. – Az adatok tükrében az említett folyamatok és mozzanatok egymást erősítve működtek és alakíthatták a jelentéseket.

4.1. Köznevesülés képzőkkel. A *Fregoli* családnévből a magyarban képzőkkel megalkotott, köznevesült alakok több más európai nyelvben is jelen vannak; a magyar változatok gyakran szerepelnek szótárainkban.

A 20. sz. első évtizedeiben született meg a *fregoliada/fregoliáda* szó, amely két korabeli idegen szavak szótárában (KELEMEN 1917; SZÉCSI 1936) is címszó, mindkettőben *gyors átalakulás* ekvivalenssel (a szó motivációja teljesen világos, hiszen Fregoli villámgyorsan öltözött át színpadi jeleneteiben).⁶³ A szó egy (Fregoli által inspirált) irodalmi-színházi műfaj nevévé is vált (szinonimaként erre talán az ang. *sketch* szót lehet használni): alig néhány hónappal követi csak Fregoli budapesti fellépéseit a magyar sajtóban *fregoliada* írásváltozatban feltűnt alak.⁶⁴ További, immár -á-s írásmódú változata (*fregoliáda*) felbukkan például Ady Endre munkásságában (1905-ben⁶⁵), továbbá: a Nemess Ernő⁶⁶ által írt A betörő című darab kapcsán és egyéb kabaréprogramok említésekor (Színész-felvétel, 1910 és Fekete párdúc, 1921: ezekhez l. ALPÁR 1978: 36, 327). Ma e szónak régies-irodalmi íze van.

Az ol. *fregolismo* szó a magyarban *fregolizmus* alakban jelent meg és (más nyelvekhez hasonlóan) a harmincas évektől kezdve használták '(át)változás, vélemény- és pártváltoztatás (elsősorban a politikában)' jelentésben, melynek azonban korabeli szótárainkban nem leltük nyomát. HERCZEG 1978-ban publikált két-kötetes nagyszótárában szerepel (a színházi használatúnak besorolt) *fregolismo*, *gyors díszletcserélés* magyar ekvivalenssel.

⁶⁰ „A 2. és a 3. jelentés az 1.-ből jött létre hasonlóságon alapuló névátvitellel”; „2. jelentésében eredetileg márkanév lehetett”.

⁶¹ „Bed 2 lässt sich mit der raschen Verstellbarkeit des Geräts erklären” (EWUng.); „A 2. jelentés a szerkezet gyors állíthatóságával magyarázható” (TESz.).

⁶² Az ötletért PÁL FERENC (ELTE BTK Portugál Tanszék) kedves kollégámnak mondom köszönetet.

⁶³ Ebben a jelentésben használatos a szó például az Esztergom c. újságban (1908. szept. 27: 3).

⁶⁴ Szerepel a szó például a Fedák Sári berlini fellépéséről szóló híradásban (Szatmár c. újság, 1902. aug. 19.).

⁶⁵ A Budapesti Napló 1905. máj. 12-i számában, a budapesti Vígyszínház repertoárjára került Miss Chipp c. darab bemutatójáról szóló Ady-írásban: „Van az ilyen darabban minden. Apacs-tragédia, hipnózis, kormányozható léghajó, Marconigraf, telepátia, angломánia és anglofóbia [...], szentimentalizmus, rémség, tánc, fregoliáda, zene”.

⁶⁶ Író, újságíró (szül. 1889-ben).

4.2. Köznevesülés jelzőként. Elemzésünk utolsó pontjaként felsorolunk még olyan eseteket, amelyekben a *Fregoli* név elveszítette tulajdonnévi státusát és – átvitel, illetve metaforizáció révén – szókapcsolatokban (vagy önállóan is) változást vagy változékony, bizonytalan jelleget fejez ki (valaki/valami hasonlít Fregolira; valaki/valami olyasmit csinál, úgy változik, mint Fregoli stb.).

Az egyik legkorábban felbukkanó eset az volt, amikor a *fregoli* szó jelzőként olyan ruhadarabokat jelölő szavak elé került, amelyeket mindkét oldalukra fordítva lehetett viselni (ang. *double face*), pl. *fregoli kabát*, *fregoli babaruhák*, *fregoli modell*. A szónak ez a jelentése több magyar szótárunkban szerepel,⁶⁷ és a magyarázatokban mindig van utalás Leopoldo Fregoli személyére és művészetének mibenlétére. A mostani vizsgálat során a 20. sz. eleje magyar sajtójában feltárt sok adat tükrében szükségesnek tűnik e jelentés első előfordulásának szótárainkban közölt adatait antedatálni. Így például az EWUng.-ban szereplő 1958-as év bizonyosan javításra szorul, hiszen már 1901-ből (azaz Fregoli pesti fellépésének évéből!) találtunk e használatra példát újsághirdetésekből: „(Fregoli) női kabátok”; 1911-es a *Fregoli hordható felöltők* adat, továbbá 1927-ből valók a *fregoli modell* és a *fregoli ruhák* használatok.⁶⁸

A ’változás’ jelentéskomponens teszi lehetővé a névnek, illetve szónak az olyan szóösszetételekben való használatát, mint pl. *fregoli tervek*: ezzel azt a tervezési-építési módot jelölték, amikor az egyhangúnak bizonyuló blokkházakat már szándékosan úgy tervezték meg, hogy némiképp variálhatók is legyenek.⁶⁹ – Ma is (bár ritkábban) használatos a politikai nyelvben a *fregoli politikus* ’köpönyegforgató’, illetve a színházi nyelvben a *fregoli szerep* és a *fregoli darab* kifejezés.

A *fregoli* szavak elnevezés azokra a lexémákra vonatkozott, amelyeket előlről vagy hátulról olvasva ugyanazt a szót olvashatjuk ki (ezekre azonban inkább a *palindrom* szó használatos).⁷⁰ A szintagma felbukkan a Világirodalmi lexikon 1975-ben megjelent kötetében (VilrLex. 3.) is, de napjainkra már archaizmus lett: a hazánkban kiadott, ma leggyakrabban használt négy idegen szavak szótára közül csak az egyikben (TOLCSVAI NAGY 2007 *fregoliszó*) szerepel, innen azonban közvetlen utalással a *palindrom* szóra. – Ide kapcsolható (az igen ritka) *fregoli-vers* [sic!] kifejezés is: ebben a verssorokat tetszőlegesen fel lehet cserélni, de mindig lesz értelmes tartalom.⁷¹

Úgy tűnik, hogy a *fregoli* szónak a harmincas években argónyelvi, immár elfelejtett jelentése is volt: szerepel ugyanis A magyar fattyúnyelv szótára című munkában (ZOLNAY–GEDÉNYI 1945–1967), ’egyfajta kártya’ jelentésben.

⁶⁷ TESz.; EWUng.; ÉKsz.²; ESz.; ÉrtSz.+; BAKOS 2005; TÓTFALUSI 2005; TOLCSVAI NAGY 2007.

⁶⁸ Forrásuk az említések sorrendjében: Budapesti Hírlap 1901. márc. 10. (a kereskedő neve Kenyeres, üzlete: Budapest, Deák F. utca 13.); Pesti Hírlap 1911. szept. 24.; Budapesti Hírlap 1927. januári és februári számai.

⁶⁹ Délmagyarország 1983. júl. 19: 4.

⁷⁰ A szót ebben a jelentésben egy a húszas években elterjedt divatos játék nevéként használták a budapesti irodalmi kávéházakban, és ebben a jelentésben utoljára talán Vargha Balázs használta Játékkoktél című könyvében (Minerva Kiadó, Budapest, 1967).

⁷¹ Egy újságcikkhez írott olvasói hozzászólásból (https://www.delmagyar.hu/szeged_hirek/a_koztarsasagi_elnok_valasztasarol/2274310).

Neologizmusoknak lehet tekinteni viszont a következő szintagmákban való használatokat: *fregoli étterem* (ami nappal önkiszolgáló, este viszont pincérek szolgálnak fel benne);⁷² *fregoli orvos/dolgozó/zenész/pincér* stb. ‘olyan orvos/munkás/zenész/pincér stb., aki helyettesíti egyik kollégáját, csak beugrik helyette’; ebben a jelentésben önállóan, állítmány névszói részeként is lehet használni.⁷³ Ez a jelentés és használat két szótárunkban is említve van (TOLCSVAI NAGY 2007-ben a 4., az ÉrtSz.+ban pedig a 3. aljelentés).⁷⁴

Ebbe a csoportba tartozik, de hapaxnak tekinthető a – hasonlóságon alapuló – *fregoli repülési pálya* kifejezés.⁷⁵

5. Az olasz *Fregoli* családnév magyar megjelenéseinek áttekintését azzal zárhatjuk,⁷⁶ hogy nem sok más esetet lehetne említeni, amelynél egy idegen családnév transznominális és denominális változatai és használatai ilyen gazdagon burjánoznának. Leopoldo Fregoli sajátos művészete tehát máig tovább élő nyomokat hagyott a magyar gondolkodásban, s így a magyar nyelvben is.

Kulcsszók: clothes airer, deonymisation, Leopoldo Fregoli, transonymisation.

Hivatkozott irodalom

ALPÁR ÁGNES 1978. *A cabaret. A fővárosi kabarék műsora*. Magyar Színházi Intézet, Budapest.

ALPÁR ÁGNES 1991. *A Városligeti Színkör*. Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, Budapest.

BAKOS FERENC 2005. *Idegen szavak és kifejezések szótára*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

BÁLINT MARCELL 1990. *Elmondom, mert így történt ...* Tevan Kiadó, Budapest.

BENEDEK, NÁNDOR 1978. *Parole d'origine italiana nel lessico dell'ungherese contemporaneo*. Giano Pannonio. Annali italo-ungheresi di cultura. [Liviana Editrice, Padova.] 1: 143–153.

⁷² Magyar Ifjúság 1982/7: 7.

⁷³ „Aztán gebineseknél dolgoztam, meg *fregoli voltam* presszókban” (Szakonyi Károly: A füst – <http://dia.pool.pim.hu/html/muvek/SZAKONYI/szakonyi00248/szakonyi00301/szakonyi00301.html>); „De már csak a jövő héten dolgozok ennek a bírónőnek, utána ún. „*fregoli*” *leszek*, ez nálunk azt jelenti, hogy nincs bírója, és annak segít, akinek sok melója van” (bejegyzés egy internetes fórumon – (<https://www.babanet.hu/tarsalگو/viewtopic.php?f=405590&t=435432&start=2350>)).

⁷⁴ TOLCSVAI NAGY szótárában: „másokat helyettesítő, mindenféle alkalmi munkát végző személy”. Az ÉrtSz.+ példája: „Fél évig ő volt a *fregoli* az irodában.”

⁷⁵ A kifejezést (zárójelben és idézőjelek közé téve) Szabó Zoltán Attila Pilótánélküli repülőgépeken alkalmazható szondázási módszerek vizsgálata és fejlesztése c. MSc diplomamunkájában (ELTE TTK Meteorológia szak, 2014. http://nimbus.elte.hu/tanszek/docs/MSc/2014/SzaboZoltanAttila_2014.pdf) találtuk. Megkeresésünkre (2018. 05. 28–31.) azt a választ kaptuk a szerzőtől, hogy a kifejezésben azért szerepel a *fregoli* jelző, mert a kutatócsoport tagjait a repülőgép oda-vissza mozgású pályája egy terület felett a *fregoli* jellegzetes kötéltetének mintázatára emlékeztette.

⁷⁶ Megjegyezzük, hogy érdemes lenne kutatni még a PIERRE-ÉMILE GOUNELLE (1850–1914) francia entomológustól származó *Fregolia Listropteroides* (1911) állatrendszertani (génusz)név megszületésének motivációját is. (KORSÓS ZOLTANNak, a Természettudományi Múzeum főigazgatójának itt köszönöm meg az erre vonatkozó kutatásokban nyújtott eddigi szíves segítségét.)

- BÖLCSKEI ANDREA – FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN 2017. *Magyar és nemzetközi névtani terminológia. Hungarian and international onomastic terminology*. International Council of Onomastic Sciences – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Uppsala–Budapest. <https://doi.org/10.26546/5061110>
- CAFFARELLI, ENZO 2013. *Dimmi come ti chiami e ti dirò perché: Storie di nomi e di cognomi*. Laterza, Roma–Bari.
- CAFFARELLI, ENZO 2017. *Deonimici e tranonimi dal cinema*. In: PATOTA, GIUSEPPE – ROSSI, FABIO ed., *L'italiano al cinema, l'italiano nel cinema*. Accademia della Crusca – goWare, Firenze.
- CAFFARELLI, ENZO – MARCATO, CARLA 2008. *Cognomi d'Italia. Dizionario storico ed etimologico*. UTET, Torino.
- ECKHARDT SÁNDOR 1935. *Magyar–francia szótár*. Eggenberger, Budapest.
- ÉKsz.² = *Magyar értelmező kéziszótár*. Főszerk. PUSZTAI FERENC. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2003.
- ÉrtSz.+ = *Értelmező szótár+* 1–2. Főszerk. EÖRY VILMA. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2007.
- ESz. = *Etimológiai szótár*. Főszerk. ZAICZ GÁBOR. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2006.
- EtSz. = GOMBOCZ ZOLTÁN – MELICH JÁNOS, *Magyar etymológiai szótár*. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1914–1944.
- EWUng. = *Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen* 1–3. Hrsg. LORÁND BENKŐ. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1993–1997.
- FÁBIÁN, ZSUZSANNA 2001. *Prestiti-deonomastici tra italiano e ungherese. Tipi e casi* [fregoli, viganói, milánói, bolognai]. In: SALVI, GIAMPAOLO – TAKÁCS, JÓZSEF szerk., *A piè del vero. Studi in onore di Géza Sallay*. Íbisz Könyvkiadó, Budapest. 51–69.
- FÁBIÁN, ZSUZSANNA 2015. *Nomi di famiglia di origine italiana in Ungheria e nell'ungherese*. In: CAFFARELLI, ENZO ed., *Nomi italiani nel mondo*. Serie QuadRION 5. Società Editrice Romana – ItaliAteneo, Roma. 103–124.
- FÁBIÁN, ZSUZSANNA 2019. *Le trasformazioni ungheresi di Fregoli*. *Rivista Italiana di Onomastica* 25: 705–722.
- FÁBIÁN, ZSUZSANNA – SZABÓ, GYÖZŐ 2010. *Dall'Italia all'Ungheria. Parole di origine italiana nella lingua ungherese*. FORUM Editrice, Udine.
- FÓRIS ÁGOTA 2002. *Magyar–olasz műszaki-tudományos szótár. Vocabolario tecnico-scientifico ungherese-italiano*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs.
- HERCZEG GYULA 1978. *Olasz–magyar szótár. Vocabolario italiano–ungherese* 1–2. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- HERCZEG GYULA – JUHÁSZ ZSUZSANNA 2000. *Olasz–magyar szótár. Vocabolario italiano–ungherese* 1–2. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- KARINTHY FERENC 1947. *Olasz jövevényszavaink*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 73. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- KELEMEN BÉLA 1917. *Idegen szavak és nevek szótára*. Athenaeum, Budapest.
- KISS GÁBOR 2012. *Régi szavak szótára*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- KOLTAY-KASTNER JEN 1981. *Magyar–olasz szótár. Vocabolario ungherese-italiano* 1–2. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- KOLTAY-KASTNER JEN – JUHÁSZ ZSUZSANNA 2000. *Magyar–olasz szótár. Vocabolario ungherese-italiano*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

- LAKATOS ÉVA 1979. A lapkiadás mint üzlet. *Magyar Könyvszemle* 95: 140–163.
- NAGY ENIKŐ é. n. „Biztos-e Ön abban, nincsen benn a Napban?” A „Nap” című szenzációlapp bemutatása. *Filologia.hu*. <http://www.filologia.hu/tanulmányok/biztos-e-on-abbannincs-e-benn-a-napban-a-nap-cimu-szenzaciolap-bemutatasa.html> (2019. 05. 31.)
- SEREG MARIANN 2012. *Az Így írtok ti* szövegeinek textológiai vizsgálata. *Irodalomtörténeti Közlemények* 116: 554–569.
- SZÉCSI FERENC 1936. *Idegen szavak nagyszótára*. Universum Könyvkiadó, Budapest.
- TOLCSVAI NAGY GÁBOR 2007. *Idegen szavak szótára*. Osiris Kiadó, Budapest.
- TAKÁCS ANETT 2014. *Higiéniai és tisztálkodási szokások változása 1850–1920 között, különös tekintettel Budapestre*. PhD értekezés. ELTE BTK, Budapest. <http://doktori.btk.elte.hu/hist/takacsanett/diss.pdf> (2019. 05. 31.)
- TESz. = *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára* 1–3. Főszerk. BENKŐ LORÁND. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967–1976.
- TÓTFALUSI ISTVÁN 2005. *Idegenszó-tár. Idegen szavak értelmező és etimológiai szótára*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- ÚESz. = *Új magyar etimológiai szótár*. <http://uesz.nyttud.hu> (2019. 05. 31.)
- VillrLex. = *Világirodalmi lexikon* 1–18. Főszerk. KIRÁLY ISTVÁN. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1970–1995.
- ZOLNAY VILMOS – GEDÉNYI MIHÁLY 1945–1967. *A magyar fattyúnyelv szótára*. Kézirat. Országos Széchényi Könyvtár, Budapest.

Hungarian metamorphoses of the name *Fregoli*

The study aims to analyse the processes of transonymisation and deonymisation of the proper name *Fregoli* in Hungarian. Leopoldo Fregoli (1867–1936) was a quick change artist in the first half of the 20th century and (after a brief artistic tour in Budapest) became famous in Hungary, too: his great popularity resulted in various uses of his family name. The most used meaning of the word *fregoli* in Hungarian is ‘clothes airer’: the explicitations of this and other antiquated and new meanings are treated in this paper.

Keywords: clothes airer, deonymisation, Leopoldo Fregoli, transonymisation.

FÁBIÁN ZSUZSANNA
ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem